

Milan Mesić, Dragan Bagić, *Minority Return to Croatia – Study of an Open Process*, UNHCR, Zagreb, 2011, 226 str.

Avtorja knjige *Vrnitev manjšin na Hrvaško – študija odprtega procesa* sta dr. Milan Mesić in Dragan Bagić, profesorja s Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu, ki se že dalj časa ukvarjata z migracijskimi študijami in drugimi družboslovnimi raziskavami. Študija se osredotoča na srbsko manjšino na Hrvaškem in njihov povratek v državo izvora, od koder so se izselili med vojno v prvi polovici devetdesetih let. Knjiga je rezultat kvalitativne in kvantitativne raziskave in vsebuje naslednje vsebine: kratek uvod v begunska gibanja na Hrvaškem, politični in pravni okvir za povratek manjšinskih beguncev na Hrvaško, povratek beguncev – konceptualni vidiki, rezultati kvantitativnega dela raziskave: prisotnost in kakovost življenja ter rezultati kvalitativnega dela raziskave: tipologije povratnikov in povratek. Knjigo končujeta obširen povzetek in seznam literature.

Avtorja ugotavljata, da so vzroki vseh begunskih kriz sociopolitični. Specifičnost populacije povratnikov na Hrvaškem je, da so bili med vojno nekateri povratniki udeleženi v etničnih konfliktih, nekateri pa ne. Srbi so se iz Hrvaške postopoma izseljevali po razpadu Jugoslavije in ne šele po operaciji Nevihata. Med slednjo je avgusta 1995 približno 250.000 Srbov zapustilo srbsko avtonomno regijo Krajino, v begunstvo so odšli v glavnem v Srbijo in Bosno in Hercegovino.

Včasih je v literaturi veljalo, da je povratek eden, v trenutku zaključen in neproblematičen dogodek, danes pa so raziskovalci spoznali, da gre za proces, ki se praktično nikoli ne konča, ter da se ob vrnitvi v državo izvora begunci srečujejo s številnimi problemi; to potrjuje tudi pričujoča študija. Avtorja navajata Čapo Žmegač (2010), ki meni, da je povratek begunca migracija, saj gre za podobnosti v procesih vključevanja migranta v državo sprejema. Vrnitev je tako kompleksen in odprt proces, begunci se pogosto vračajo v slabe razmere, prav tako so se med njihovim begunstvom spremenili njihov dom in socialne mreže. Chimni (1999, 2004) meni, da z vrnitvijo ni konec njihovih begunskih izkušenj, temveč se te nadaljujejo. Vzdrževanje stikov z zunanjim svetom je povratnikom pogosto v veliko oporo pri vključevanju v postkonfliktno okolje, zato mnogi vzdržujejo transnacionalne stike – s sorodniki in prijatelji v drugih državah, pogosto te v drugih državah tudi obiščejo in nekaj časa v letu pri njih tudi živijo.

V registru povratnikov je bilo med raziskavo 130.220 srbskih povratnikov, v naključni vzorec raziskave sta bila vključena 1.402. Tisti, ki se vrnejo v vasi, tam v večji meri tudi ostanejo, čeprav se težko zaposlijo; za preživetje obdelujejo lastne njive. Mnogi so zaradi nezaposlenosti in pomanjkanja javnega prevoza bolj odvisni od socialnih transferjev. Tisti povratniki, ki se vrnejo v mesta, pa so bolj odvisni od trga dela. Povratniki, ki so se prej vrnili na Hrvaško, so dobili več mednarodne humanitarne pomoči kot tisti, ki so se vrnili pozneje. 30 odstotkov povratnikov je starejših od 65 let, več kot 45 odstotkov je starejših od 55 let, ena tretjina povratnikov pa je mlajša od 34 let.

V praksi se povratniki še vedno srečujejo s številnimi problemi, kot so na primer nerešeno vprašanje stanovanjskih in najemniških pravic, diskriminacija (tudi na delovnem mestu), brezposelnost itd. Alarmanten podatek je, da je zgolj 19 odstotkov srbskih povratnikov na Hrvaškem zaposlenih (sezonsko delo ali zaposlitev za nedoločen čas). Najteže je kot povratnik preživeti v ruralnih predelih Slavonije, Like, Korduna in Banovine.

Avtorja sta raziskovala tudi subjektivne ocene povratnikov o kakovosti njihovih življenj. 28 odstotkov jih meni, da živijo slabše kot večinsko prebivalstvo, vsak drugi povratnik meni, da živi podobno kot večinsko prebivalstvo, 60 odstotkov anketiranih povratnikov pa meni, da živijo bolje kot v begunstvu. Zanimivo bi bilo poiskati tudi odgovore na vprašanje, kako kakovostno živijo povratniki v primerjavi z njihovim življenjem v državi izvora pred odhodom v begunstvo, a ker avtorja povratnikom tega vprašanja nista zastavila, to ostaja neraziskano.

Pogosto repatriacija ne pomeni trajne rešitve in povratniki se naseljujejo v tretje države. V tem primeru govorimo o neučinkoviti vrnitvi. Da bi bil povratek učinkovit in uspešen, se dandanes poudarja pomen trajnostne vrnitve. Ta je odvisna tudi od ekonomskih in socialnih dejavnikov, tako na območjih, kamor se povratniki vračajo, kot tudi v širši družbi. Ključna težava povratnikov je namreč življenjski stan-

dard, ki vpliva tako na kakovost in dolžino njihovega bivanja kot tudi na vrnitev preostalih družinskih članov. Za večino družin je namreč značilno, da so se iz begunstva vrnili zgolj nekateri družinski člani.

Problem povratnikov so tudi spremenjeni etnični odnosi. Ena četrtna povratnikov je doživela določeno obliko nasilja, bodisi sovražni govor (17 odstotkov), grožnje (10 odstotkov) ali fizični napad nanje ali njihovo nepremičnino (4 odstotki). Kljub temu da povratniki v zadnjih letih poročajo o izboljšanih medetničnih odnosih, so stiki med Hrvati in Srbi še vedno redki. Avtorja pa navajata podatek, da so se v zadnjih letih medetnični odnosi v Dalmaciji celo poslabšali.

Kvalitativni del raziskave obsega rezultate 80 delno strukturiranih intervjujev s srbskimi povratniki na Hrvaškem in z 12 begunci in formalnimi povratniki, ki živijo v Beogradu in okolici. Intervjuji potrjujejo rezultate kvantitativnega dela raziskave. Izseki iz življenjskih zgodb povratnikov so dodana vrednost knjige.

Knjiga nam omogoča vpogled v življenje srbskih povratnikov na Hrvaškem. Ker se osredotoča zgolj na srbsko manjšino, na Hrvaškem pa živijo številne etnične manjšine, bi bilo dobro, da bi se to upoštevalo tudi v naslovu knjige. Natančnejši naslov bi bil *Vrnitev srbske manjšine na Hrvaško – študija odprtega procesa*.

Natalija Vrečer